

Anatol CIOBANU

Chișinău

LIMBA ROMÂNĂ ÎN ÎNVĂȚĂMÎNTUL DIN REPUBLICA MOLDOVA

Miguel de Cervantes scria că în știință nu se poate pătrunde altfel decât "pe ușa limbii", iar mai târziu filozoful iluminist francez Étienne Bonnot de Condillac îi sfătuia pe cei setoși de carte în felul următor: "*Vreți să studiați științele cu ușurință? Începeți prin a vă învăța limba*". Luceafărul poeziei noastre Mihai Eminescu nota: "*Ș-apoi scopul școlii este, și poate cel mai esențial, de a învăța limba națională, de care se leagă trecutul unui popor*" (Opere, vol. IV, Ch., 1971, 37), iar poetul basarabean Alexci Mateevici sublinia că limba este "*cel mai de căpetenie mișcător al învățaturii și al înaintării*". Un alt mare înaintaș al nostru — B. P. Hasdeu — remarcă: "*Limba unui popor se confundă și se identifică cu naționalitatea lui, cu memoria părinților, cu leagănul, cu mama, de unde ea se și numește: "limba maternă", expresiune sublimă, născută în Italia din veacul de mijloc și pe care de la ginta latină au împrumutat-o apoi germanii*".

Cele menționate mai sus le înțeleg și le respectă toate popoarele civilizate. O nefericită excepție a fost și mai continuă să rămână Basarabia. De la 1812, cu foarte mici întreruperi,

limba noastră cea română a fost tot timpul sub strașnica primejdie de asimilare din partea celor două imperii de la răsărit — țarist și sovietic. Odișoasa politică imperială s-a extins în primul rînd asupra școlilor de toate gradele, deoarece principala țintă a colonizatorilor era deznaționalizarea învățămîntului, anihilarea spirituală a tinerelor generații de autohtoni, modelarea sufletelor, a conștiinței lor în direcția supunerii oarbe modus-ului cogitandi al opresorilor. Această criminală strategie putea fi ușor pusă în aplicare prin excluderea din instruire și din viața publică a limbii române, acțiune la care a și recurs țarismul cît a stăpînit Basarabia (pînă în 1917). Sînt foarte semnificative în acest plan cuvintele scriitorului basarabean Constantin Stamati-Ciurea (1828-1898), feciorul lui Constantin Stamati (1786-1869): "*Limba română rustică, precum o vorbește poporul nostru din Basarabia, a fost singurul izvor din care m-am adăpat; nici o școală populară măcar; am fost și sunt o insulă solitară în imensul ocean al slavismului. Mai mult nu zic.*" (Vezi: Opere alese, Ch., 1957, p. 424).

Și într-adevăr, scriitorul nu avea ce spune, pentru că în anii '30-'40 ai sec. al XIX-lea în Basarabia nu mai existau școli naționale, limba română predîndu-se sporadic doar ca disciplină opțională (facultativă) în unele licee aproximativ pînă în anul 1872, cînd obiectul a fost expulzat din programele de studiu.

Această constatare o face acad. rus V. F. Șișmariov în studiul său **Limbile romanice din sud-estul Europei și limba națională a R.S.S. Moldovenești**, Ch., 1960, p. 61—62 (trad. din rusește). Ultimul manual de limbă română cu grafie latină apare în 1865 — **Cursulu primitiv** de

limba rumână — avându-l ca autor pe Ioan Donici (Doncev).

Dacă în primii ani după anexarea Basarabiei în 1812 Prutul nu constituia o frontieră lingvistică și politico-statală, apoi "în anul 1878 acest fluviu, după cum remarcă savantul, a fost închis ca mijloc de comunicare, iar regimul țarist a creat o astfel de situație încât cei care puteau să mențină, să continue în Basarabia tradiția moldovenească și să cultive limba literară au început să plece peste hotare. Păstrătorul izvoarelor și tradițiilor naționale a rămas poporul" (p. 63). Așadar, ne convingem o dată în plus de adevărul celor spuse de către Constantin Stamatî-Ciurea (vezi *supra*).

Un cunoscut cercetător al istoriei învățămîntului în Republica Moldova, savantul pedagog Tudor Cibotaru, scrie: "*Nici un imperiu, după prăbușirea lui, n-a lăsat în urmă atîta întuneric și ruină ca cel rus. Nu exista nici o școală moldovenească care să fi funcționat în limba maternă. Deci nu puteau exista nici cadre naționale, nici literatură, nici alte materiale didactice pentru predarea limbii și literaturii române, istoriei neamului, geografiei Patriei ș.a. Verbul matern nu putea fi auzit nici măcar în biserică... peste 90 la sută din populația autohtonă era analfabetă*". (T. Cibotaru, **Primele asociații ale învățătorilor basarabeni**, "Făclia", 3-IX-93, p. 8.)

Situația privind învățămîntul național s-a schimbat în mod vizibil după Marea Unire de la 1918. În Basarabia majoritatea școlilor (de toate gradele) au funcționat timp de 22 de ani (pînă în vara anului 1940) în limba română. Procesul de predare era asigurat atît de către profesorii invitați din Regat, cît și de către cei din Basarabia, care în cîțiva ani de studii în diferite centre universitare

reuseseră a se întoarce cu diplomele respective de profesori de școli primare și secundare, completînd în mod fericit corpul profesoral-didactic din școlile noastre.

Disponem de unele date incomplete privind învățămîntul din Basarabia în anul 1940 (pînă la intrarea în acțiune a odiosului Pact Molotov-Ribbentrop). Astfel, pe acest "picior de plai" funcționau 2700 de școli primare românești cu un contingent de 350.000 de elevi; 50 de licee și gimnazii cu un contingent de 17.400 de elevi; 25 de școli de meserii și gimnazii industriale; 2 facultăți universitare: **de teologie și agricultură**. Numărul total de profesori din aceste instituții de învățămînt întrecea cifra de 8000 de persoane.

Acum, la distanța de 7 decenii, se poate afirma, cu toată certitudinea, că anume cei 22 + 3, adică 25 de ani de școală românească în Basarabia, au contribuit la trezirea moldovenilor "din somnul cel de moarte" în care îi adînciră "barbarii de tirani", la educarea lor în spiritul național al unității de neam, de limbă, de istorie și obiceiuri strămoșești, au insuflat basarabenilor demnitatea și mîndria națională, convingîndu-i că cei din dreapta Prutului sînt nu pur și simplu frați cu ei, ci chiar ei înșiși. Firește, perioada antebelică în Basarabia își are și momentele ei indozirabile de ordin social, însă judecînd situația sub aspectul culturii naționale, limbii, istoriei neamului în întregime, putem afirma fără înconjur că ea a fost o perioadă de Renaștere națională, cum n-a cunoscut Basarabia în cei 106 ani de beznă țaristă.

În primăvara anului 1944, cînd tancurile sovietice se apropiau de Nistru, intelectualitatea basarabeană (în primul rînd corpul profesoral-didactic) a luat toiașul băjeniei,

trecînd în mare grabă Prutul, de frica de a nu fi exterminată, deportată în cîmpiile înzăpezite ale Siberiei și surghiunită în GULAG-urile staliniste, ca în 1940.

Spre marele nostru regret, nici pînă în prezent nu s-a făcut o statistică mai mult sau mai puțin completă asupra numărului de pedagogi refugiați din satele și orașele Basarabiei.

La sigur sunt cunoscute următoarele date. În 1944, în județul Bălți, din 2180 de profesori de toate gradele au rămas 129; în județul Cahul, din 1286 au rămas 10; în județul Soroca, din 980 au rămas 18, în orașul Bălți, din 240 au rămas 13, în orașul Chișinău, din vreo 500 au rămas 70. (Ziarul "Sovietskaia Moldavia" din 23 februarie 1991.)

Nu este greu să ne imaginăm că acest **vacuum** de cadre pedagogice (și nu numai pedagogice!) s-a făcut simțit decenii de-a rîndul în viața publică a republicii, în cultură, economic, industrie ș.a.m.d. Dar repercusiunile cele mai adînci și cele mai grave ale fenomenului menționat mai sus s-au produs în formarea **conștiinței naționale** a noilor generații.

La catedrele universitare și în școlile medii de cultură generală au venit mulți oameni educați în spirit **antiromânesc, antinațional**, care aveau misiunea de partid să infiltreze în mințile a zeci și sute de serii de absolvenți ai diferitelor așezăminte de învățămînt ideea că moldovenii din Basarabia nu sunt români, că limba lor e "moldovenească", și nu română, că ei formează o națiune aparte, diferită de cea de peste Prut, că alfabetul rusesc (chirilic) este cel mai adecvat pentru limba moldovenească, pentru că este "al nostru, strămoșesc", iar cel latin ne-a fost impus de către "ocupanții români ai Basarabiei" în

1918. Pe baza acestor și altor ineptii și enormități s-a format conștiința națională a multor basarabeni, în perioada de după război, care au ajuns astăzi la vîrsta maximă de 45-55 de ani și care **urăsc în sensul cel mai barbar al cuvîntului tot ce e românesc**, adică strămoșesc, al nostru!

În anii care au urmat, tortura limbii și a școlii naționale de toate gradele a continuat, de data aceasta la un nivel "calitativ" nou. Pe de o parte, limba maternă nu a fost oprită (ca pe vremea țarismului), dar pe de altă parte, s-a interzis a i se zice română, inventîndu-se o "teorie" deșucheată despre așa-zisa "limbă moldovenească" diferită de cea română. Pe de o parte, se vorbea de înflorirea limbii naționale, iar, pe de altă parte, se promova pe toate căile bilingvismul moldo-rus, în urma căruia moldovenii trebuiau să cunoască în mod obligatoriu limba rusă, iar nemoldovenii continuau a comunica, la orice nivel, numai în rusește. Pe de o parte, se propaga învățămîntul național, iar pe de altă parte, se demonstra că elevii din școlile cu limba de predare "moldovenească" nu au nici o perspectivă, deoarece în toate instituțiile de învățămînt superior din "Marea Uniune Sovietică" se predă numai în "limba lui Ilici". Deci dacă vrei să ajungi acolo, trebuie să absolvești școala rusă.

Fariseismul politicii oficiale în domeniul învățămîntului era cît se poate de transparent. Pe de o parte, se vorbea de "creșterea cadrelor naționale", de înflorirea culturii autohtone, iar, pe de altă parte, tacit, se promova ideea că "limba moldovenească" e săracă, fără tradiții, că nu dispune de fonduri terminologice, că nu se poate face știință într-o asemenea limbă și că,

în ultimă instanță, ar fi mai bine și cu un mai mare folos să ne instruim generațiile tinere în limba lui Pușkin.

În asemenea condiții părinților moldoveni nu le rămânea altceva de făcut decât să-și trimită copiii la grădinițe și școli ruse sau la cele moldo-ruse, în care de facto tot limba rusă era cea dominantă.

Mankurtizarea elevilor, pervertirea conștiinței lor naționale, se pornea anume din aceste instituții mixte, inventate ad-hoc de regimul totalitar, al cărui vis de aur era bine cunoscut: a-i face pe naționali să-și uite cât mai repede limba maternă, istoria, tradițiile, credința în Dumnezeu și să se transforme în homo sovieticus — individ cu creierii spălați, îndoctrinat pînă la refuz cu tot felul de teorii "internaționaliste", indiferent față de soarta neamului său.

Rezultatele nu s-au lăsat mult așteptate. În grădinițe și școli ruse fiecare al treilea (uneori chiar al doilea) copil era moldovean, aproape toate școlile tehnice-profesionale și instituțiile de învățămînt superior trecuseră la predarea în limba rusă, fondurile bibliotecilor științifice și publice se completau, în principiu, cu lucrări rusești (80—90 la sută). Nu este greu să ne imaginăm că absolvenții unor asemenea instituții, împotriva dorinței lor, deveneau un fel de ieniceri intelectuali, uitînd tot specificul culturii lor naționale, și în primul rînd limba română. Pînă la urmă, așa-zisele cadre naționale de orice nivel s-au rusificat sub toate aspectele (începînd, desigur, cu cel lingvistic), ajungînd a nu mai fi în stare să comunice, la nivel profesional, în limba maternă. Se poate afirma că limba a constituit un obstacol foarte serios pentru cei ce doreau a obține studii superioare. În acest sens nu este deloc întîmplător faptul că în Republica Moldova la o

mie de locuitori numărul moldovenilor români cu studii superioare este cel mai scăzut — 61 de persoane (față de 112 ucraineni și 260 de ruși trăitori în republică). Ar fi cazul să facem o mică digresiune de ordin statistic privind tabloul ce-l avem în agricultură. La 1000 de locuitori, la pămînt muncesc 700 de moldoveni, 200 de ucraineni și numai 6 ruși (vezi săptămînalul "Literatura și Arta" din 10 iunie 1993, p. 3).

Dar să revenim la limba română în învățămîntul din Republica Moldova. Ar fi greu să găsim vreo țară civilizată în care învățămîntul, mai ales cel mediu profesional și cel superior, să se facă în altă limbă decât cea a statului respectiv.

Minorități naționale, etnii, diaspore etc. există pretutindeni, dar reprezentanții acestora știu că școlile funcționează în limba oficială a țării. În Turcia, de pildă, se află 4.000.000 de kurzi, 600.000 de arabi, 100.000 de turkmeni, 80.000 de armeni, 10.000 de evrei, dar limba școlilor e cea turcă; în Franța locuiesc 1.100.000 de italieni, 850.000 de portughezi, 500.000 de spanioli, 300.000 de polonezi, 250.000 de armeni, 200.000 de germani, dar "*nici prin cap nu le trece să ceară autonomie chiar în zonele în care trăiesc în mod compact*" (Eugen Holban) sau să se revolte că sînt obligați a-și face studiile în limba franceză. În Germania își duc viața 1.400.000 de turci, 600.000 de italieni, 270.000 de greci, 100.000 de portughezi, dar limba de comunicare oficială și limba de studii este cea germană; în Australia locuiesc circa 800.000 de români, dar nici unul din ei nu completează ca să li se deschidă licee și universități în limba maternă. Numai în fostul imperiu sovietic rusofonii, dispersați în toate fostele republici, au pretins (și mai continuă

a pretinde) ca limba lor să stea în capul mesei peste tot, inclusiv în rețeaua învățământului de orice nivel. Cum poate fi numit și calificat acest gest?

***

După anul 1989, în urma adoptării Legislației lingvistice (*Cu privire la statutul limbii de stat a R.S.S.M.; Cu privire la funcționarea limbilor vorbite pe teritoriul R.S.S.M.; Cu privire la revenirea limbii moldovenești la grafia latină*), Programului complex de stat pentru asigurarea funcționării limbilor vorbite pe teritoriul R.S.S.M., a lansării Decretului din 21.09.'92 al Președintelui Republicii Moldova cu privire la funcționarea limbii de stat și a limbilor vorbite pe teritoriul Moldovei, au survenit schimbări esențiale în domeniul instruirii tinerei generații. Una din cele mai mari realizări ale fostului Minister al Științei și Învățământului și ale actualului Minister al Învățământului constă în revenirea la învățământul național, la tradiția ce se formase deja în perioada antebelică, la structura și conținutul învățământului care s-au practicat de secole în țările europene. S-a declanșat procesul de dezagregare, separare a grădinițelor și școlilor mixte moldo-ruse. Un exemplu elocvent în acest sens ni-l oferă capitala Republicii Moldova. Astfel, în orașul Chișinău pînă nu demult erau doar 6 școli cu predarea în limba română, 28 de școli cu predarea în limba rusă și 20 de școli mixte. *"În prezent situația e următoarea: 41 de școli cu predarea în limba română, 33 de școli cu predarea în limba rusă, 5 școli mixte, 7 școli se află în proces de reorganizare, 3 școli sînt deschise pentru alte minorități naționale. În limba română sînt instruiți 51,5 % de elevi în clasele V-XI-XII, iar în*

clasele primare această cifră este de peste 65 %." (Vezi Anatol Mocrac. Șeful Direcției Centrale a Învățământului, **Obida rușilor nu are teme**, "Moldova Suverană" din 5 iulie 1994, p. 2).

Se ameliorează "starea lingvistică" și în instituțiile de învățămînt superior. S-a început predarea obiectelor de profil în limba română, se utilizează pe scară largă literatura didactico-științifică sosită de la centrele universitare din România, în grupele rusești se predă un curs de limbă română de 150-200 de ore, încheindu-se cu 1—2 examene, se organizează cursuri de limbă română pentru lectorii rusofoni, se traduc în limba română multe manuale rusești, în limba de stat se desfășoară aproape toate ședințele, întrunirile, conferințele etc., precum și în multe cazuri lucrările de secretariat.

Cele constatate mai sus ne bucură, dar situația lingvistică generală din învățămîntul de toate gradele mai lasă mult de dorit. Poate să pară neverosimil, dar și acum mulți părinți moldoveni, probabil din cauza stării confuze din republică, își mai trimit odraslele în grădinițe și școli ruse. În 1993, în orașul Bălți au funcționat 17 instituții preșcolare ruse, 21 mixte și numai 7 românești. Ceca ce șochează și mai mult e faptul că în acest oraș din cei 5377 de copii din grădinițele ruse 1800 sînt moldoveni, deci fiecare al treilea.

Limba de stat nu a devenit încă stăpîină nici în veriga medie a învățămîntului din orașele Republicii Moldova. Spre marea noastră tragedie, urbele ei, mari și mici, de mult nu mai sînt naționale, căci românii moldoveni au ajuns să fie aici **minorități**. Astfel, numărul total de locuitori români în or. Chișinău este de 42-43 la sută (față de 77,5 în 1940),

în orașul Bălți — 37 la sută (față de 70,1 în 1940), în or. Tighița — 25 la sută (față de 53,1 în 1940), în orașul Cahul — 49 la sută (față de 51,2 în 1940) ș.a.m.d. Un adevărat genocid al fondului etnic național s-a produs în orașele din estul Republicii. În orașul Dubăsari românii moldoveni constituie doar 33 la sută, în or. Rîbnița — 24 la sută, în or. Tiraspol — 18 la sută. Aici românii moldoveni urmează a fi ocrotiți de lege ca minorități naționale.

Trebuie să recunoaștem, spre marea noastră regret, că românii moldoveni se cam "topesc" ca etnie în fosta Basarabie. În anul 1812 ei constituiau 95 la sută din toată populația regiunii; în anul 1918 — 75 la sută; în 1979 — 64,5 la sută, iar în 1989 — 63,5 la sută. Mergem deci pe linie descendentă, pe când reprezentanții altor etnii conlocuitoare se tot urcă în sus. Astfel, rușii în 1940 erau în număr de 188.000 de persoane, iar în 1989 au ajuns la 560.000; ucrainenii în 1940 numărau cam 200.000 de oameni, iar în 1989 au atins cifra de 600.000. Comentariile sînt de prisos!

Data fiind această stare anormală de ordin socio-demografic, nu e de mirare că în multe orașe din Republica Moldova școlile medii de cultură generală cu predarea în limba rusă prevalează numeric asupra școlilor cu predarea în limba română. Astfel la Bălți sînt 14 școli ruse (cu un contingent de aproape 13.000 de elevi) și numai 4 românești (cu un contingent de 1200 de elevi); la Tighița funcționează 14 școli ruse și numai 2 românești; la Tiraspol — 24 ruse și una românească; la Rîbnița, respectiv, 11 și 1; la Dubăsari — 5 și 2.

Mai e ceva foarte trist și greu explicabil într-o țară suverană și independentă. Mulți părinți

moldoveni continuă să-și dea copiii la școlile ruse. Spre exemplu, la Bălți locuiesc, după cum am mai amintit, cam 37 la sută de moldoveni, dar în școli cu limba română de predare învață numai 28,7 la sută din numărul total de elevi din familii de români moldoveni.

În orașul Taraclia locuiesc 15,7 la sută români moldoveni, dar școlile românești formează 7,2 la sută din numărul total de elevi din familii de români moldoveni.

La Tiraspol au rămas 18 la sută români moldoveni, la școli cu limba română de predare învață 0,8 la sută din numărul total de copii moldoveni.

Tendința de rusificare a învățămîntului mediu de cultură generală e proprie și unor raioane, mai ales celor din estul și sudul republicii. În raionul Slobozia, de pildă, sunt 24 de școli ruse și doar 6 românești, în raionul Rîbnița, respectiv, 17 și 6, în raionul Comrat — 18 și 5, în raionul Taraclia — 17 și 3. Dominarea aceasta masivă a elementului rus în rețeaua învățămîntului va conduce, în mod inevitabil, mai întîi la strîmtorarea și marginalizarea limbii de stat, la umilirea purtătorilor ei, iar mai apoi, la scoaterea din uz și la stingerea ei treptată pe acele locuri. Tot astfel s-au petrecut lucrurile și în fostele noastre teritorii Ismail, Cetatea Albă, Cernăuți ș.a., în cele cîteva raioane din estul Moldovei, trecute în anul 1940 la Ucraina.

În această ordine de idei, ar fi de reținut că în ultimii doi ani raportul etnic al contingentului de elevi din școlile cu limba de predare rusă s-a mai schimbat pe alocuri în sensul micșorării cotei de copii moldoveni, dar, în principiu, situația rămîne aceeași. Un exemplu concludent: în cele 2 școli ruse (nr. 1 și nr. 5) din or. Orhei 60 la sută din numărul elevilor sînt feciori și fiice de români

moldoveni. După cum vedem, regimul totalitar de ieri mărea, în mod artificial, numărul de școli rusești prin încorporarea premeditată a copiilor de autohtoni cu scopul ca aceștia să-și uite cât mai repede limba maternă, să se înstrăineze de neam.

E cazul să menționăm că deseori și grupele academice studentești cu limba de predare rusă continuă a se completa cu moldoveni. Astfel în anul școlar 1992-1993 au intrat la instituțiile de învățământ superior 2000 de moldoveni, dintre care 900 s-au înscris în grupele rusești.

Dacă astăzi foarte mulți români moldoveni din republică și-au uitat originea, istoria, limba și neamurile de sînge, dacă în școlile cu limba română de predare învață abia vreo 64 la sută din toți copiii moldoveni de vîrstă școlară (restul urmează școlile cu limba de predare rusă), dacă în orașele Republicii Moldova moldovenii au ajuns să fie minoritari, dacă la recensămîntul din 1 ianuarie 1989 mai mult de 130.000 de moldoveni au mărturisit că limba lor maternă e **limba rusă**, dacă după aproape 5 ani de funcționare a Legislației lingvistice româna nu a devenit limbă de comunicare interetnică în republică și nu stă în capul mesei, unde îi este locul, înseamnă că școala națională din Republica Moldova încă nu s-a așezat pe temelii sănătoase.

Procesul de emancipare a ei de sub teascurile modelelor împrumutate e abia la început de cale, și nu se știe dacă nu va fi stopat.

Ca să reanimăm învățămîntul național și limba română în învățămînt se cer continuate la un nivel și mai înalt unele inițiative fructuoase ale fostului Guvern și fostului Minister al Științei și Învățămîntului și ale actualului Guvern și actualului Minister al

Învățămîntului. Vom numi cîteva dintre acestea:

1. În toate instituțiile de învățămînt superior și mediu de specialitate se va trece la predarea în limba română. (Pentru alolingvi se va organiza, după necesități, un an pregătitor pentru studierea limbii române.)

2. Se va acționa mai hotărît pentru integrarea învățămîntului de toate gradele din Republica Moldova cu cel din România cu scopul de a atinge cât mai repede standardul european în pregătirea specialiștilor.

3. În școlile din Republica Moldova se vor utiliza manualele editate în România, mai ales la disciplinele numite exacte. Cît privește manualele de științe umanitare, la alcătuirea lor se pot crea colective de autori din Republica Moldova și din România pentru a coordona unele momente litigioase.

4. Se va face, după necesități, reciclarea corpului profesoral-didactic (de toate nivelele) în centrele respective din România.

5. Se va continua, după dorință, trimiterea la studii în România a elevilor, studenților, doctoranzilor.

6. Vor fi invitați din România în mod constant și permanent profesori iluștri de toate specialitățile pentru a face naveta în instituțiile de învățămînt din Republica Moldova.

Se pot propune multe acțiuni dar, spre marele nostru regret, pînă în prezent Parlamentul încă n-a adoptat Legea învățămîntului.

***

În situația dificilă și totodată delicată în care se află astăzi limba română în învățămînt și în general în Republica Moldova, vreau să fiu totuși optimist, să sper că rațiunea și adevărul istoric vor triumfa. Copiii, adolescenții, oamenii tineri și mai în

vîrstă vor înțelege cu timpul, treptat, cine suntem, de unde venim și încotro ne îndreptăm. Își vor da seama că în spațiul carpato-dunărean există o singură limbă — cea română, înțeleasă de toți — "de la portar pînă la parlamentar", și un singur popor — poporul român. Unitatea lingvistică este un mare dar dumnezeiesc și o mare fericire a românilor de pretutindeni. La această unitate au trudit "*cronicarii și rapsozii*", cărturarii vechi și cei noi, scriitorii noștri clasici și contemporani, oamenii de cultură și de bună-credință de la începuturi și pînă în prezent.

Oare e posibil să ne pierdem limba anume acum, cînd, după spusele Președintelui Mircea Snegur, în Republica Moldova "*pas cu pas se realizează strategia decolonizării republicii, care pînă mai ieri, era sortită să fie doar un "strugure pe harta Uniunii"*"? (Mesajul cu prilejul Anului Nou 1993, "Moldova Suverană", 1 ianuarie 1993, p. 1.)

Aceste cuvinte de mare încurajare pentru noi toți ar trebui înțelese în sensul că, în Republica Moldova, e în proces de desfășurare nu numai așa-zisa decolonizare materială, ci și cea spirituală, inclusiv lingvistică, a românilor moldoveni.

Suntem suverani și independenți, ne debarasăm în marș de dogmele staliniste cu care am fost îndoctrinați pînă la refuz, pășim cu siguranță spre Occident, spre colaborare cu toate țările civilizate ale lumii, căci de la ele avem ce învăța.

Și în acest urcuș istoric ne este necesar un mijloc de comunicare perfect; pentru noi el este **limba română**, care dispune de toate stiiurile funcționale, de toate limbajele, limbă în care se poate traduce orice operă din orîșice limbă modernă. Și acum mă întreb: putem

noi oare să ne dezicem de această limbă sau s-o **rebotezăm**? Răspunsul îl găesc la George Coșbuc:

Dacă-n vreme tulburată
Nu ne-am dat noi graiul țării,
Azi, în ziua deșteptării,
Cum să-l dăm?

(poezia "Graiul neamului")

Nu-l vom da, desigur, căci pierderea graiului înseamnă și pieirea poporului, stîrpirea lui din rădăcină, dar noi... locului ne ținem..., cum am fost așa rămînem!

Petre Țuțea nota în lucrarea **Proiectul de tratat** (Brașov, 1992): "*Eminescu spune că din ghinda română aici a crescut un stejar viguros. Noul popor, zămislit în noul climat, poartă în substanța lui pecetea Romei eterne. Substanța originară se desăvîrșește în etape, dar nu se pierde. Pierderea ei ar fi pentru noi o catastrofă, iar pentru umanitate o pierdere ireparabilă, lipsind de prezența acestui factor activ, poporul român, peisajul ei multicolor*" (p. 44).

Graiul și neamul constituie o unitate indestructibilă. Acest adevăr trebuie să-l însușească, în rîndul întîii, elevii chiar din primii ani de școală.

Prin școala națională vom supraviețui ca popor, prin școala națională ne vom afirma în lumea civilizată, prin școala națională ne vom păstra cea mai scumpă zestre pe care ne-au lăsat-o părinții — **limba — Cartea de boierie a unui neam călit de focul atîtor încercări de pierzanie** (I. L. Caragiale).